

GÓRNOŚLĄSKIE STUDIA SOCJOLOGICZNE

SERIA NOWA

TOM 6

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Śląskiego
KATOWICE 2015

GÓRNOŚLĄSKIE STUDIA SOCJOLOGICZNE

SERIA NOWA

TOM 6

pod redakcją

Anny Śliz

Joanny Kurczewskiej

Marka S. Szczepańskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2015

- Redaktor naczelny:** Wojciech Świątkiewicz
- Rada Naukowa:** Dieter Bingen, Krzysztof Frysztański, Grzegorz Gorzelak, Bohdan Jałowiecki, Kazimierz Krzysztofek, Joanna Kurczewska, Michał Lis, Peter Ondrejko, Andrzej Sadowski, Andrzej Sakson, Janusz Słodczyk, Paweł Starosta, Józef Styk, Marek Ziółkowski, Rudolf Žáček
- Lista Recenzentów:** Anna Barska, Leon Dyczewski, Ewa Jurczyńska-McCluskey, Zdzisław Krasnodębski, Zbigniew Kurcz, Anna Kwak, Irena Machaj, Janusz Mariański, Marian Niezgoda, Adam Rosół, Krystyna Slany, Renata Suchocka, Maria Szmeja, Anna Śliz, Danuta Walczak-Duraj, Wielisława Warzywoda-Kruszyńska
- Rada Redakcyjna:** Adam Bartoszek, Ewa Budzyńska, Krystyna Faliszek, Leszek A. Gruszczyński, Krzysztof Łęcki, Tomasz Nawrocki, Andrzej Niesporek, Piotr Skudrzyk, Urszula Swadźba, Marek S. Szczepański, Jacek Wódz, Kazimiera Wódz, Piotr Wróblewski
- Redaktor statystyczny:** Małgorzata Tyrybon
- Sekretarz Redakcji:** Justyna Kijonka
gss.redakcja@us.edu.pl
- Adres Redakcji:** Instytut Socjologii
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. Bankowa 11
40-007 Katowice
tel. +48 32 359 1889
fax +48 32 359 2130

Publikacja dofinansowana ze środków
Instytutu Socjologii Uniwersytetu Opolskiego

Spis treści

Wstęp (<i>Wojciech Świątkiewicz</i>)	7
--	---

Spotkanie kultur

Anna Śliz, Marek S. Szczepański: Wielokulturowość współczesna: terminy, idee, teorie i aktorzy	13
Joanna Kurczewska: Dwa spotkania międzykulturowe — przedstawienia i konteksty	28
Urszula Jarecka: Spotkania kultur w kilku obrazach. Granice odrębności w przestrzeni realnej i wirtualnej	56
Krzysztof Frysztański, Marcjanna Nózka, Marta Smagacz-Poziemska: Społeczno-kulturowe aspekty ekсклюzy i inkluzji w przestrzeni miejskiej	72
Grzegorz Pyszczek: Ksenofilia jako fenomen kulturowy	85
Urszula Swadźba: Różnice i podobieństwa. Miejsce religii i rodziny w systemie wartości społeczeństwa polskiego, czeskiego i słowackiego	101
Anna Wrona: Przeprowadzki z miast do wsi — spotkanie dwóch kultur i co z niego wynika dla lokalnych społeczności	123
Piotr Wróblewski: Konflikty symboliczne na Górze św. Anny. Sanktuarium, muzeum i pomniki	145
Magdalena Piejko, Michał Wanke: O (nie)przenikaniu się kultur w biografjach migrantów zarobkowych	159
Marcin Ślarzyński: Spotkania kultury lokalnej z kulturą narodową w działaniach Klubów „Gazety Polskiej”	175

Anna Barska: Spotkania kultur w krajach Maghrebu	194
Dorota Woroniecka-Krzyżanowska: Uchodźstwo jako sytuacja wymuszonego kontaktu kulturowego: przypadek obozu dla uchodźców palestyńskich na Zachodnim Brzegu Jordanu	206
Jacek Kurczewski: Spotkanie w garnku — typy kontaktu kultur kulinarnych	222

Varia

Marcela Šarvajcová: Education as a Factor in the Intergenerational Reproduction of Poverty	241
--	-----

Recenzje

Paweł Prüfer: Janusz Mariański, <i>Moralność w kontekście społecznym</i> . Kraków, Zakład Wydawniczy NOMOS 2014	249
Andrzej Radziejewicz-Winnicki: Agata Rzymelka-Frąckiewicz, Teresa Wilk, <i>Logic of Some — Selected — Concepts In Contemporary Education (between education and perception of committed art/theatre)</i> . Toruń, Akapit, Wydawnictwo Edukacyjne 2014	255
Monika Cieciora: <i>Miasta — społeczne aspekty funkcjonowania</i> . Red. Katarzyna Kuć-Czajkowska, Monika Sidor. Lublin, Wydawnictwo UMCS 2014	261

Z życia Instytutu Socjologii UŚ

Robert Pyka: Instytut Socjologii Uniwersytetu Śląskiego jako przykład organizacji „uczącej się”	267
Noty o Autorach	275

Contents

Introduction (<i>Wojciech Świątkiewicz</i>)	7
---	---

The Encounter of Cultures

Anna Śliz, Marek S. Szczepański: The Contemporary Multiculturalism: Terms, Ideas, Theories and Actors	13
Joanna Kurczewska: Two Intercultural Encounters — Performances and Contexts	28
Urszula Jarecka: Encounters of Cultures in a Few Images. The Limits of Separateness in the Real and the Virtual Sphere	56
Krzysztof Frysztacki, Marcjanna Nózka, Marta Smagacz-Poziemska: The Sociocultural Aspects of Exclusion and Inclusion in the Urban Space	72
Grzegorz Pyszczek: Xenophilia as a Cultural Phenomenon	85
Urszula Swadźba: Differences and Similarities. Religion and the Family in the Value Systems of the Polish, Czech and Slovak Societies	101
Anna Wrona: Moving from City to Village — The Encounter of Two Cultures and the Consequences Thereof for Local Communities	123
Piotr Wróblewski: Conflicts of the Symbolic on St. Anne Mountain. The Sanctuary, the Museum and the Monuments	145
Magdalena Piejko, Michał Wanke: On (Non-)permeability of Cultures in the Biographies of Economic Migrants	159
Marcin Ślarzyński: Meetings of the Local Culture with the National Culture in the Activities of the „Gazeta Polska” (weekly) Clubs	175

Anna Barska: Encounters of Cultures in the Maghreb Countries	194
Dorota Woroniecka-Krzyzanowska: The Situation of Refugees as the Ones Being Forced into Cultural Contact: The Case of Palestinian Refugee Camp in the West Bank	206
Jacek Kurczewski: Melting Pot of Encounters — Different Ways in Which Culinary Cultures Meet	222

Varia

Marcela Šarvajcová: Education as a Factor in the Intergenerational Reproduction of Poverty	241
--	-----

Reviews

Paweł Prüfer: Janusz Mariański, <i>Moralność w kontekście społecznym</i> . Kraków, Zakład Wydawniczy NOMOS 2014	249
Andrzej Radziejewicz-Winnicki: Agata Rzymelka-Frańkiewicz, Teresa Wilk, <i>Logic of Some — Selected — Concepts In Contemporary Education (between education and perception of committed art./theatre)</i> . Toruń, Akapit, Wydawnictwo Edukacyjne 2014	255
Monika Cieciora: <i>Miasta — społeczne aspekty funkcjonowania</i> . Red. Katarzyna Kuć-Czajkowska, Monika Sidor. Lublin, Wydawnictwo UMCS 2014	261

From the Life of the Institute of Sociology

Robert Pyka: The Institute of Sociology at the University of Silesia as an Example of “Learning” Organization	267
Notes on Contributors	275

Wstęp

Przygotowany pod redakcją Anny Śliz, Joanny Kurczewskiej i Marka S. Szczyńskiego 6. tom „Górnośląskich Studiów Socjologicznych. Seria Nowa” podejmuje bardzo ważną, można powiedzieć fundamentalną poznawczo, ale też aplikacyjnie problematykę spotkania kultur. Spotkania ludzi i kultur leżą u podstaw każdej postaci życia społecznego. Można je ujmować na poziomach mikro- i makrostrukturalnych w perspektywie diachronicznej czy synchronicznej, z uwzględnieniem kryterium przestrzeni i czasu, przymusu i dobrej woli, zafascynowania czy odrzucenia. Historia ludzkości bogata jest różnorodnością form tych spotkań. Przynoszą one wymianę, ubogacenie i dynamizację kultury w jej wymiarach narodowych, etnicznych, regionalnych, lokalnych. Przyczyniają się do podniesienia poziomu jakości życia społecznego oraz rozwoju społecznej osobowości. Niekiedy przybierają formy gettoizacji, zderzenia kultur, konfliktu, w skutkach swoich owocujących marginalizacją czy zanikiem kultur słabszych, niepotrafiących obronić swej tożsamości, tracących wiarę w legitymizującą moc rodzimych wartości założycielskich. Współczesny świat, a zwłaszcza wydarzenia związane z ruchami uchodźców i migrantów masowo napływających w przestrzenie Europy pozwalają na nowo odkryć funkcje i znaczenie kultury, jak również spotkania kultur w kształtowaniu struktur życia społecznego lub w modelowaniu rytmów życia jednostek i zbiorowości. Za tekstem Urszuli Jareckiej możemy postawić pytanie: „Jak mają się przemieszczenia i migracje do spotkania kultur? Czy spotykają się kultury, czy też ich cienie? A może spotykają się jedynie ich karykaturalne, uproszczone, stereotypowe wersje?”. Spotkania kultur są zawsze wielowymiarowe, odbywają się na różnych płaszczyznach i za pomocą rozmaitych instrumentów. Aktualizują się one zarówno w realnych przestrzeniach geograficznych, jak i coraz częściej i wyraźniej w świecie opisywanym kategoriami wirtualności. Uczestniczą w nich wszystkie zmysły człowieka i cała jego społeczna osobowość.

Wprowadza w problematykę spotkania kultur oraz kształtowania się społeczeństw wielokulturowych prezentacją i uporządkowaniem pojęć, terminów, idei, teorii artykuł Anny Śliz i Marka S. Szczepańskiego. „Współczesny świat podąża drogą wielokulturowości i trudno zaprzeczyć tej prawdzie” konkludują Autorzy w końcowej części swego opracowania.

Spotkania kultur będące wyrazem podejmowanych inicjatyw obywatelskich mają różne odsłony. Mogą wyrażać się w modnych rekonstrukcjach wydarzeń historycznych odwołujących się do przeszłości, ale realizują się też na płaszczyźnie spotkań międzynarodowego czy etnicznego folkloru, co podejmuje w swoich analizach Joanna Kurczewska. „Oba rozważane przypadki, mimo że akcentują dwa różne wymiary tożsamości społecznej Polaków, wzmacniają jej rdzeń a mianowicie wspólnotowość” — podsumowuje Autorka.

Wizualność i doświadczenie spotkania kultur za pomocą obrazu, w przestrzeni realnej i wirtualnej to problematyka wiodąca artykułu Urszuli Jareckiej, akcentująca wielozmysłowość poznania świata innej kultury i różnorodność blokad międzykulturowej komunikacji, ujawniających się zarówno w przestrzeni realnej, jak i wirtualnej.

Ekskluzja i inkluzja w przestrzeni miejskiej jako ilustracja problematyki spotkania kultur jest przedmiotem analiz podejmowanych przez Krzysztofa Fryszackiego, Marcjanę Nóżkę i Martę Smagacz-Poziemską. Autorzy zwracają uwagę między innymi na realne zagrożenia dla kultury wynikające z przetechnologizowania relacji międzyludzkich w projektach rozwoju miejskiego.

Stosunkowo rzadko podejmowaną w literaturze problematykę ksenofili i jej postaci ujmowaną również jako szansę w kształtowaniu pozytywnych relacji w spotkaniach kultur narodowych przedstawia Grzegorz Pyszczyk. Autor traktuje swój artykuł jako wstępny szkic zagadnienia, zachęcający do dalszych poszukiwań badawczych.

Problematykę spotkania kultur w przestrzeni aksjologii rodzinnej i religijnej społeczeństwa polskiego, czeskiego i słowackiego omawia Urszula Swadźba na podstawie badań European Values Study, przeprowadzonych w 2008 roku w Czechach i na Słowacji, oraz badań własnych w Polsce.

Anna Wrona prezentuje zagadnienia dyfuzji kulturowej jako aspektu spotkania kultury miejskiej w przestrzeni wiejskiej społeczności lokalnej na przykładzie regionu świętokrzyskiego.

Górnośląską przestrzeń kulturową i jej aksjonormatywne charakterystyki w kontekście konfliktów społeczno-kulturowych analizuje Piotr Wróblewski, biorąc za przykład symbolikę przestrzeni Góry św. Anny, uznanej w 2004 roku za pomnik historii z uwagi na walory przyrodnicze i kulturowe.

Zamknięte kulturowo światy migrantów zarobkowych niezadomowionych we wspólnocie kultury przyjmującej są tematem artykułu Magdaleny Piejko i Michała Wanke. Tekst ma charakter empiryczny, jego podstawę stanowi analiza danych jakościowych zebranych w ramach projektu badawczo-artystycznego „Opolskie Odyseje”, zrealizowanego w latach 2013—2014 przez zespół socjologów i artystów z Uniwersytetu Opolskiego.

Zagadnienie włączania kultury narodowej w potrzeby kultur lokalnych oraz w konsekwencji „w potrzeby lokalnych praktyk wspólnotowych” na przykładzie działalności Klubów „Gazety Polskiej” analizuje Marcin Ślarzyński.

W przestrzeń spotkań kulturowych krajów Maghrebu przenosi artykuł Anny Barskiej, a Dorota Woroniecka-Krzyżanowska podejmuje tematykę spotkania wymuszonego, ilustrując ją przykładami uchodźców palestyńskich na Zachodnim Brzegu Jordanu.

Jacek Kurczewski podejmuje podstawowe dla codziennych i świątecznych praktyk życia społecznego zagadnienie trafnie opisane jako spotkanie (kultur) w garnku, ilustrując temat przykładami kulinarnymi z kręgu kultury niemieckiej i górnośląskiej.

W dziale „Varia” zamieszczony jest tekst Marceli Šarvajcovej, która omawia rolę edukacji w międzypokoleniowej reprodukcji biedy, a w dziale „Recenzje” prezentowane są książki autorstwa Janusza Mariańskiego, Agaty Rzymelki-Fraćkiewicz i Teresy Wilk oraz Katarzyny Kuć-Czajkowskiej. Tom zamyka opracowane przez Roberta Pykę sprawozdanie z aktywności naukowo-badawczej Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Wszystkim Autorom dziękujemy za przyjęcie zaproszenia do współtworzenia profilu naukowego „Górnośląskich Studiów Socjologicznych”. Spotkanie kultur to tematyka fascynująca intelektualnie i znajdująca swoje głębokie zakorzenienie w praktykach życia codziennego. Zapewne będziemy jeszcze do niej wracać.

Dziękuję też Instytutowi Socjologii Uniwersytetu Opolskiego za wsparcie materialne przyczyniające się do edycji obecnego tomu czasopisma.

W kolejnym, 7. tomie „Górnośląskich Studiów Socjologicznych”, projektowanym pod redakcją prof. Tomasza Nawrockiego, planujemy przedstawić wieloaspektowo potraktowane zagadnienia socjologicznej problematyki miasta.

Zapraszamy do lektury.

Wojciech Świątkiewicz

Noty o Autorach

Anna Barska: socjolog, profesor nadzwyczajny w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Opolskiego. Główne obszary naukowego zainteresowania to kultura Maghrebu, status kobiety w Afryce Północnej, wielokulturowość, transkulturowość, tożsamość, problematyka związana z ciałem.

Krzysztof Frysztacki: socjolog, profesor zwyczajny w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Opolskiego. Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia miasta, problemy społeczne i praca socjalna.

Urszula Jarecka: socjolog, profesor nadzwyczajny w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia mediów i kultury wizualnej, historia w dyskursie popularnym, kształtowanie wyobraźni potocznej.

Joanna Kurczewska: socjolog i historyk idei, profesor w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia historyczna, socjologia teoretyczna, historia myśli społecznej, pogranicze socjologii kultury i socjologii polityki.

Jacek Maria Kurczewski: socjolog, profesor w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Główne obszary naukowego zainteresowania to prawa, obyczaje, tożsamości etniczne i regionalne, lokalne życie polityczne.

Marcjanna Nóżka: socjolog, doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia problemów społecznych, wykluczenie i marginalizacja społeczna, socjologia przestrzeni i poznania społecznego.

Magdalena Piejko: socjolog, doktor, adiunkt w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Opolskiego. Główne obszary naukowego zainteresowania to metody zaangażowane w socjologii, wizualność świata społecznego.

Paweł Prüfer: socjolog, doktor habilitowany, profesor nadzwyczajny w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Główne obszary naukowego zainteresowania to teorie socjologiczne, katolicka nauka społeczna, etyka społeczna, moralność życia społecznego, socjologia religii.

Robert Pyka: socjolog, politolog, doktor habilitowany w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Główne obszary naukowego zainteresowania to kondycja i przyszłość państwa oraz struktur lokalnych w perspektywie globalizacji, metropolizacji oraz zjawiska „governance”.

Grzegorz Pyszczyk: socjolog, doktor habilitowany w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie i Kolegium Nauczycielskim w Warszawie. Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia kultury, dewiacja społeczna.

Andrzej Radziewicz-Winnicki: socjolog i pedagog, profesor zwyczajny Uniwersytetu Śląskiego (do 2010 roku), obecnie Uniwersytetu Zielonogórskiego (Wydział Pedagogiki, Psychologii i Socjologii). Główne obszary naukowego badania to analiza procesów społecznych doby transformacji oraz skutków wprowadzania radykalnych zmian organizacyjnych i programowych w instytucjonalnej oświacie, problemy marginalizacji oraz ekskluzji wiążące się ze zmianą społeczną, a także wybrane zagadnienia z zakresu pedagogiki społecznej i socjologii wychowania. Członek Centralnej Komisji ds. stopni i tytułów oraz Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN.

Marta Smagacz-Poziemska: socjolog, doktor, adiunkt w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia miasta, socjologia przestrzeni, socjologia problemów społecznych.

Urszula Swadźba: socjolog, profesor w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia wartości (rodziny, religii a szczególnie wartości pracy), socjologia pogranicza, socjologia społeczności lokalnych, problematyka śląska.

Marek S. Szczepański: socjolog, profesor zwyczajny w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Opolskiego. Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia teoretyczna, socjologia regionu i społeczności lokalnych, miasta i przestrzeni, zmiany i rozwoju społecznego oraz socjologia konfliktów społecznych i etnicznych.

Marcin Ślarzyński: socjolog, doktorant w Szkole Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk. Pracownik Instytutu Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie. Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia historyczna, nacjonalizm, społeczeństwo obywatelskie, socjologia społeczności lokalnych i ruchów społecznych.

Anna Śliz: socjolog, profesor nadzwyczajny w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Opolskiego. Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia teoretyczna, socjologia

konfliktów społecznych i etnicznych, socjologia grup etnicznych, zmiana i rozwój społeczny, zjawisko wielokulturowości we współczesnym świecie.

Marcela Šarvajcová: socjolog, doktor w Katedrze Socjologii Uniwersytetu Konstantyna Filozofa w Nitrze (Słowacja). Główne obszary naukowego zainteresowania to socjologia rodziny, zjawisko ubóstwa, metodologia badań socjologicznych i socjologia teoretyczna.

Michał Wanke: socjolog, magister, asystent w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Opolskiego. Główne obszary naukowego zainteresowania to metody jakościowe, tożsamość w sieci, nowe media cyfrowe.

Dorota Woroniecka-Krzyżanowska: socjolog, doktor, adiunkt w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Główne obszary naukowego zainteresowania to antropologia społeczna ze szczególnym uwzględnieniem regionu Bliskiego Wschodu, problematyka współczesnego uchodźstwa, złożoność relacji między miejscem a tożsamością oraz dialektologia języka arabskiego.

Anna Wrona: socjolog, magister, doktorantka w Szkole Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk. Asystent na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Główne obszary naukowego zainteresowania to przemiany społeczne i kulturowe współczesnej wsi polskiej.

Piotr Wróblewski: socjolog, doktor habilitowany w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Główne obszary naukowego zainteresowania to teorie narodu, konflikty etniczne.

Redakcja: Barbara Malska, Krystian Wojcieszuk

Projekt okładki: Justyna Kijonka

Opracowanie graficzne okładki: Paulina Dubiel

Redakcja techniczna: Małgorzata Pleśniar

Korekta: Lidia Szumigala

Łamanie: Alicja Załęcka

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0072-5013

(wersja drukowana)

ISSN 2353-9658

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

email: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład 150 + 50. Ark. druk. 17,5. Ark. wyd. 22,5.

Papier offset, kl. III, 80 g

Cena 34 zł (+VAT)

Druk i oprawa: EXPOL P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Więcej o książce

CENA 34 ZŁ | ISSN 2353-9658
(+ VAT)